

70 LET SAMOSTATNÉ VYSOKÉ ŠKOLY CHEMICKO-TECHNOLOGICKÉ V PRAZE

JAN KÁŠ

*Ústav biochemie a mikrobiologie, Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, Technická 5, 166 28 Praha 6
Jan.Kas@vscht.cz*

Počátky výuky chemie v českých zemích i prvních 50 let samostatné Vysoké školy chemicko-technologické v Praze popisuje ve skvělé publikaci Historie výuky chemie doc. Miroslav Schätzl¹. Existují i další zajímavé zdroje informací o výuce jednotlivých oborů, mnohé vydávané v rámci publikačních aktivit VŠCHT Praha^{2–5}.

Zdálo by se proto logické věnovat se vývoji VŠCHT Praha během posledních 20 let. Vzhledem k ohromnému rozmachu chemických oborů, počtu jejich představitelů (docentů, profesorů a vedoucích odborů, které v období prvních 50 let VŠCHT Praha ještě neexistovaly) je takový přístup v rámci článku nemožný a čtenář si bude muset počkat na publikaci připravovanou kolektivem autorů z VŠCHT Praha. Dovolte mi proto, abych se pokusil přiblížit, zejména našim mladším kolegyním a kolegům, v čem se život v počátcích samostatné VŠCHT Praha lišil od toho dnešního z pohledu mimopražského studenta. Jediným zdrojem informací o studiu chemie byly obecné informace od vyučujícího profesora chemie na gymnáziu či průmyslovce nebo od starších studentů, kteří odešli studovat chemii. Nebyly žádné písemné materiály nebo dny otevřených dveří. Přijímací pohovory se konaly před komisí, která studenta přiřadila do jedné ze 3 původních fakult (anorganické chemie, organické chemie a potravinářské technologie). Je nutno poznamenat, že fakulta potravinářské technologie byla „klasickými chemiky“ v té době považována za něco, co do chemie nepatří, ale je to nutno strpět, protože samostatná vysoká škola musela mít alespoň 3 fakulty. Důvodem pro tento postoj bylo to, že někteří profesori této fakulty přišli ze zemědělských škol jako prof. Kyzlink (Katedra konzervářské technologie), prof. Prokš (vedl Katedru technologie mléka a tuků a technologie masa – převedenou z VŠZ z Brna), prof. Zelenka (z VŠZ v Nitře), doc. Hampl, doc. Dyr (Vysoká škola zemědělského a lesnického inženýrství v Praze). Trvalo řadu let, než se tyto animozity vytratily. Jací byli první studenti samostatné VŠCHT Praha? Vyznačovali se velkými věkovými rozdíly. Byli mezi nimi čerství absolventi gymnázií a průmyslovců, hoši po absolvování vojenské služby a „adekáři“ (absolventi dělnických kurzů) a naprosto chyběli zahraniční studenti. Vyučovalo se 6 dnů v týdnu, přičemž jeden celý den byl pro hochy věnován vojenské přípravě. Tato vymoženost měla řadu výhod (nemuseli jsme absolvovat povinnou dvouletou vojenskou službu a znali jsme se všichni kluci mezi fakultami a v mnoha případech se vytvořila celoživotní přátelství). Pokud se týče laboratorní výuky tehdy a nyní, souvi-

ší velký rozdíl daný tehdejšími a současnými aktivitami vysoké školy a podmínkami pro jejich činnost. Přístrojové vybavení laboratoří pro výuku i výzkum bylo velmi skrovné. Každý student si musel vše připravit sám od vážení a přípravy standardních roztoků. Dnes studenty oblíbené „kity“ byl termín zcela neznámý a nepředstavitelný. Subjektivní kolorimetrie byla jednou z metod analytických laboratoří, protože fotometry byly jen pro výzkum. Obecně, přístroje byly vyráběny zručnými pracovníky v našich dílnách (sám jsem pracoval na zde vyrobeném Warburgově přístroji), v dílnách Československé akademie věd a na několika dalších místech. Později se objevily možnosti získat přístroje z NDR a Maďarska, ale i s tím byly velké obtíže. Muselo se to plánovat 2 roky dopředu a stejné to bylo i s náhradními díly. Přístroje z „kapitalistické ciziny“ se daly získat např. z brněnského veletrhu, pokud se podařilo si opatřit devizy a na to vše bylo třeba mít pořádné konexe a štěstí. Když se politické poměry změnily a bylo možno kupovat zahraniční laboratorní přístroje, často jsme zároveň zlikvidovali většinu těchto historických přístrojů a pomůcek místo toho, abychom se postarali o zřízení „chemického muzea“. Tuto ztrátu jsem si uvědomil při návštěvě newyorské Columbia university, kde ve vstupní hale mají velikánskou výstavu historických předmětů. Našimi vyhozenými přístroji a pomůckami bychom je ale velmi trumfli. V České republice máme muzea o všem možném, ale specializované chemické muzeum nám chybí. Takové muzeum by měli všichni studenti navštívit, aby se dozvěděli, s jakými přístroji se chemie propracovala k dnešní úrovni.

Dnes, kdy se všichni snaží publikovat vše co jen publikovat lze, dnešní mladé kolegyně a mladí kolegové mi snad ani neuvěří, že k tomu, abychom mohli publikovat v zahraničním časopise, jsme museli podat žádost na děkanát o povolení, které ne vždy bylo poskytnuto. Pokud bylo povolení poskytnuto, často se stalo, že z redakce zahraničního časopisu přišlo rozhodnutí, že práce je sice pěkná, ale anglický jazyk by měl být konzultován s anglicky mluvícím kolegou, který v té době samozřejmě nebyl k dispozici. Pak se muselo na děkanátu žádat o souhlas znovu, protože korespondence do zahraničí byla monitorována. Určitou výhodou bylo, že bylo možno publikovat v anglickém jazyce ve Sbornících VŠCHT Praha, které se vyměňovaly s řadou zahraničních vysokých škol, které podobné Sborníky také vydávaly. Velkou zásluhu na této činnosti měl tehdejší p. doc. Weiser, který celou řadu takových sborníků organizoval a dokázal prosadit.

Tehdejší katedry (nyní ústavy) měly většinou jediného profesora, který se zabýval výzkumem dle osobní volby a dbal na to, aby všichni studenti získali laboratorní zručnost, uměli vážit, zvládnout všechny základní laboratorní úkony a připravit si všechny potřebné standardy. Osobně chodili do laboratoří a diskutovali se studenty. Zmíním se

o těch neaktivnějších, kterými byli prof. Čůta a prof. Hovorka. Velká pozornost se věnovala tělesné výchově, která byla aktivně podporována i některými významnými profesory. V rámci povinného lyžařského kursu jsem měl například možnost lyžovat ve stejném družstvu s p. profesorem Wichterlem. Rada dalších profesorů se studenty sportovala. Zmíním se ještě o p. rektorovi Maděrovi, který se rád věnoval se studenty kanoistice. Ve vyšších ročnících jsme chodili na hodiny tělocviku podle vlastního výběru a tak jsme měli například možnost poznat různé pražské bazény. Co se týká sportovních možností, byly pro studenty na začátku samostatné VŠCHT Praha další možnosti jako třeba hrát tenis (v zimě bruslit) na kurtech umístěných na místě dnešní budovy ČVUT na třídě Jugoslávských partyzánů. Bohužel o využívání podobných sportovišť jsou dnešní studenti ochuzeni. V rámci školy se pěstovalo mnoho sportů a mezi studenty byla řada velmi významných sportovců. V tomto směru řada současných studentů pokračuje v této úspěšné tradici.

K možnostem studentského povyražení přispívala i jarní Matějská pouť, která se pravidelně konala na prostranství, kde se konají různé trhy a je umístěno parkoviště aut. Tehdejšími hity byla „Lochneska“, řetízkové kolotoče a zvonková dráha. Pochopitelně, atrakce současné „Matějské pouti“ (daleko od kostela sv. Matěje) už ztratily původní charakter.

Vysoká škola chemicko-technologického inženýrství při ČVUT sídlila v budově A současné VŠCHT Praha. Po založení samostatné VŠCHT Praha v budově A pochopitelně zůstaly lokalizovány všechny katedry původní VŠCHTI. Po vzniku samostatné VŠCHT Praha zůstaly zachovány i prostory lokalizované mimo dejvický areál v Trojanově a Resslově ulici. Katedry nové Fakulty potravinářské technologie byly většinou lokalizovány v současné budově B v prostorách bývalé Vysoké školy zemědělské a Vysoké školy lesnické. Tyto prostory pak VŠCHT Praha převzala úplně po odstěhování VŠZ do nově zbudovaného areálu v Sedlci. Výjimku tvořila jediná katedra bez vlastních posluchačů Katedra biologických věd, která měla poskytovat všeobecné vzdělání všem posluchačům, tehdy jen FPT a později i katedře vody, v biologických vědách (prof. Drachovská a spolupracovníci), mikrobiologii (prof. Hampl) a biochemii (prof. Šícho). Protože biochemie byla původně součástí Katedry chemie a technologie potravin (nyní Ústavu biotechnologie) lokalizované v budově A, zůstala v budově A (2 místnosti). V původním plánu měla chemie plánovanou výstavbu v místě současné Fakulty architektury ČVUT. V době, kdy se začaly budovat studentské koleje na druhém konci Prahy, vznikl nešťastný nápad, že i nová budova VŠCHT se postaví vedle nově budovaných kolejí. Z tohoto důvodu tehdejší vedení VŠCHT Praha přenechalo pozemek pro plánovanou chemickou budovu pro stavební fakultu ČVUT a zároveň uvolnilo ČVUT všechny koleje v okolí. Došlo tak k tragické situaci, kdy studenti musí denně vykonávat dlouhou cestu ze vzdálených kolejí do školy a zpět. Není pochyb o tom, že mnozí studenti raději zvolí ke studiu jinou vysokou školu než VŠCHT Praha.

V průběhu let docházelo k řadě změn ve struktuře školy i změnám výuky a výzkumných programech jak pozitivních, tak i negativních. Velice negativní bylo zkrácení výuky z 5leté na 4letou a pak opět vrácení na 5letou a bohužel později rozdělení výuky na 3letou bakalářskou a 2letou magisterskou, zvláště proto, že v našich oborech téměř všichni bakaláři pokračují ve studiu magisterském. Tento systém narušuje kontinuitu výuky, velmi zatěžuje pedagogy a tím je ochuzuje o čas potřebný pro kvalitní výzkum. Kolem 20 % studentů VŠCHT Praha jsou studenti v doktorském studiu, kteří představují výraznou podporu rozvoje vědeckých programů VŠCHT Praha. Bohužel i doktorské studium prodělalo řadu reforem jak v oblasti jeho organizace, tak i titulů. Nejprve po obnovení vysokoškolské výuky po 2. světové válce byl po sovětském vzoru zaveden titul kandidát věd (CSc.), který byl změněn na „předválečný Dr.“ a ten upraven v souladu se světovými zvyklostmi na Ph.D. Trojici titulů samozřejmě doprovázely nejrůznější modifikace studijního programu.

Zásadním přelomem v rozvoji VŠCHT Praha byly pochopitelně politické změny, které přinesly možnost radi-

Foto: Spolupráce s americkou univerzitou City College New York. Rektor univerzity (druhý zprava), americký astronaut a bývalý student CCNY (třetí zleva), děkan CCNY (první zprava)

Foto: Zprava: rektor VŠCHT Černý, rektor CCNY, prof. Káš a děkan Posamentier

Foto: První absolventi na posledním setkání

kálně zlepšit přístrojové vybavení laboratoří jak pro vědu, tak i pro výuku, rozvinout širokou zahraniční spolupráci a budovat všechny oblasti činnosti v souladu s přicházejícím rozvojem nových technologií. Byla to doba, kdy začínaly první počítače a první mobily a křídou s tabulí jsme nahradili blanami se zpětným projektorem. Důležité bylo, že jsme byli při tom a mohli držet krok se světem. Možnost získání jednoročního Fulbrightova stipendia mi umožnilo navázat kontakt VŠCHT Praha se City College v New Yorku, pozvat rektora VŠCHT Praha p. prof. Černého do New Yorku a domluvit vzájemné výměny a spolupráci na vědeckých projektech. V rámci Evropy jsme úspěšně realizovali projekty s mnoha evropskými univerzitami, které trvají dodnes.

Nové poměry nám umožnily i modernizovat stávající budovy VŠCHT a připravovat nové plány.

Významným krokem byla přístavba dvou pater vnitřní části budovy B, kde jsou v současnosti lokalizovány Ústav biochemie a mikrobiologie a Ústav inženýrství pevných látek. V současné době je možno konstatovat alespoň pozitivní zprávu, že v letošním roce bude konečně dokončena rekonstrukce zbytku budovy B směrem do Zikovy ulice, takže celá budova B, kromě Kloknerova ústavu, bude využívána VŠCHT Praha. Budou tak zrekonstruovány a zmodernizovány obě budovy A, B, které byly vzájemně propojeny nadzemními můstky. Velice účelně je využívána i budova C, kde kromě pedagogických aktivit je provozována školka „Zkumavka“ pro děti zaměstnanců, lékařská a stomatologická ordinace.

Rozšířením výuky ekonomiky a managementu na VŠCHT Praha se prostory VŠCHT Praha rozšířily o budovu tohoto ústavu v Praze 7 – Holešovicích, Jankovcova 23. Další prostory bylo možno získat přenesením aktivit knihovny spojením s Národní technickou knihovnou lokalizovanou v bezprostřední blízkosti budovy A. K dalšímu rozšíření kapacit dojde plánovanou výstavbou nové budovy v blízkosti Vítězného náměstí.

VŠCHT Praha realizuje i řadu dalších mimopražských aktivit, z nichž lze zmínit především Technopark

Foto: Organizační výbor Česko-švýcarského symposia (BIOTECH)

Kralupy, Univerzitní centrum VŠCHT Praha Unipetrol a celou řadu specializovaných laboratoří, které poskytují významné služby nejrůznějším organizacím.

Nelze se nezmínit o tom, že VŠCHT Praha provozuje chatu v Peci pod Sněžkou, rekreační středisko v Jáchymově a rekreační areál Běstvina. Všechna tato zařízení slouží i k pracovním setkáním i výuce studentů.

Závěrem lze konstatovat, že VŠCHT Praha je výzkumnou technickou univerzitou s velmi kvalitním základním a aplikovaným výzkumem a s dobrým mezinárodním renomé. Podle World university ranking 2021 patří mezi 400 nejlepších univerzit. Detailní i aktuální informace o VŠCHT Praha naleznete na jejích webových stránkách <http://www.vscht.cz>. Najdete tam podrobné informace o aktivitách 30 ústavů 4 fakult a dalších pracovišť, 30 studentských spolků a mnoho dalšího.

LITERATURA

1. Schatz M.: *Historie výuky chemie. Osobnosti a události*, VŠCHT Praha, Praha 2002.
2. Sborníky VŠCHT v Praze, Události a vědeckovýzkumná činnost na VŠCHT, Státní pedagogické nakladatelství, ISBN 80-902391-9-6.
3. Velíšek J. a kolektiv: *Padesát let Fakulty potravinářské a biochemické technologie (1952–2002)*.
4. Kyzlink V.: *Vývoj studia chemické technologie a potravin na území ČSR a FTBT VŠCHT v Praze*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1983 (Sborník VŠCHT A 26 – „30 let FPBT“).
5. Káš J., Králová B. a Jenč P.: *50 let VŠCHT – Ústav biochemie a mikrobiologie*, Vydavatel JMP Tisk s.r.o., ISBN 80-86313-07-7.

● Káš J.: Chem. Listy 116, 589–591 (2022).

● <https://doi.org/10.54779/chl20220589>